

“DE ZEKERHEID VAN DE TOEKOMST IN HET HETTITISCH: RELATIEVE BIJZINNEN EN ONVOORWAARDELIJKHEID”

Petra Goedegebuure
Hettietenconvent van 7 februari 2006

Warren H. Held, *The Hittite Relative Sentence*, Baltimore 1957. Semantiek van relatieve bijzinnen:

- **Determinate:** relatief pronomen staat niet in eerste positie. Bestaan van referent af te leiden uit context.
- (1) **KBo 6.2 iv 53-55, § 98** (OS law, duplicate KBo 6.3, CTH 291), ed. Hoffner 1997: 95-6
§⁵³ [ta]kku LÚ ELLUM É-er lukkezz[(i É-er) āp(pa ue)]tezzi⁵⁴ andan=a É-ri **kuit** ḫar(a)kzi LÚ.U19.[(LU-ku GU4-ku)UD(U-ku)] ēsza nakkus⁵⁵ n=at [(sarnik)]za §
[I]f a free man sets fire to a house, he shall rebuild the house, while whatever **perished** in the house —whether it is persons, cattle or sheep— (it is) damage (?), and he shall make compensation for it.
- **Indeterminate:** relatief pronomen staat in eerste positie. Referent van relatieve naamwoordgroep ‘existence of which, in some cases, may be in doubt’ (Held 1957: 13). Andrew Garrett (“Relative Clause Syntax in Lycian and Hittite”, in: *Die Sprache* 36 (1994), 44) vergelijkt dit soort zinnen met conditionele zinnen, waarin het bestaan van de referent niet voorondersteld wordt. Hij drukt zich sterker uit dan Held.

Referent bestaat niet noodzakelijkerwijs.

- (2) **KUB 29.28 i 8-9, § 127** (OS law, duplicate KBo 6.10, CTH 292), ed. Hoffner 1997: 116
[(takku GIŠIG šullannaz kuiški tajezzi **ku**)]it **kuit** É-ri andan [(ḫarkzi t=at šarnikzi)]
If anyone steals a door as a result of a quarrel, he shall replace everything that **may** get lost in the house, ...

Referent bestaat zeker:

- (3) KUB 21.38 obv. 18’ (NH letter, CTH 176)
nu=ua=ta **kuedani meḫuni** LÚ.MEŠ TEME anda uemija<n>zi nu=ua=mu=kan ŠEŠYA LÚ PITHALLI parā [nāu]
“At which time the messengers arrive at your place, my brother, dis[patch] a ‘Meldereiter’ to me”.

Dus: Garrett’s opvatting is te generaliserend, Held heeft gelijk. Kunnen we iets meer over de verhouding conditionaliteit/existentie zeggen? Neem de Telipinu tekst als test-case, en verzamel aan de ene kant die relatieve bijzinnen waarin de referent verondersteld wordt te bestaan, tegenover de relatieve bijzinnen waarin het bestaan van de referent onzeker is:

Indeterminate & referent bestaat:

(4) **Tel. ii 40**

⁴⁰ *URRAM ŠERAM **kuiš** ammuk EGIR-anda LUGAL-uš kišari*
In all future, whoever becomes king after me, ...

(5) **Tel. ii 46**

*namma **kuiš**=a LUGAL -uš kišari*
Furthermore, whoever becomes king, ...

(6) **Tel. iii 49**

*URRAM ŠERAM **kuiš** ammel EGIR-an LUGAL-uš kišari*
In all future, whoever becomes king after me, ...

(7) **Tel. iv 27/19'**

§ 27/19' *išhanašša=uttar kiššan **kuiš** ēšhar izezzi nu **ku**it ēšhanašš=pat 28/20'*
išhāš tezzi

And the matter of the blood (is) as follows: Anyone who might 'make blood', whatever the lord of the blood says (about him): ("Let him die", (then) he must die. But if he says: "Let him pay", (then) he shall pay.)

(8) + (9) **Tel. ii 37, 38**

*takku DUMU¹.LU[GAL] ³⁷ hantezziš NÚ.GAL nu **kuiš** tān pēdaš DUMU^{RU} nu*
*LUGAL-uš apāš ³⁸ kišaru mān DUMU.LUGAL=ma IBILA NU.GÁL nu **kuiš***
DUMU.MUNUS hantezziš ³⁹ nu=šši=ššan ^{LÚ}antijantan appāndu nu LUGAL-uš
apāš ³⁸ kišaru

If there is no son of a king of first rank, whoever is a second-rank son, that one shall become King. But if there is no son of a king (who is) **Erbsohn**, whatever daughter is first rank, for her they must take a son-in-law, (and) that one shall become King.

Indeterminate & referent bestaat hopelijk niet:

(10) **Tel. ii 50**

§ 50 ***kuiš** ŠEŠ.MEŠ-na NIN.MEŠ-na istarna idālu ijazi*
Whoever might do harm amongst the brothers and sisters, ...

(11) **Tel. iii 48**

⁴⁸ *kinun=a lē ēššanzi **kuiš**=at ijazi ...*
Now, they must not do (it). Whoever might do it, ...

(12) **Tel. iv 31/23';**

³¹ ***kuiš**=za haššannan ištarna alūanzatar šakki šumēš=an ^{32/24'} haššannanza*
*ēptin ... ^{33/25'} [**ku**]iš=an UL=ma uūatezzi ...*

Whoever amongst the clan-members might know sorcery, him you must take from the clan But whoever might not bring him, ...

Patroon:

Referent bestaat niet noodzakelijkerwijs *kuiš* (in absolute begin positie)
Referent wordt verondersteld te bestaan *nu* (etc.) *kuiš*

Vormverschijnsel dat de conditionele analyse van *kuiš* in beginpositie ondersteunt:

takku X=ma

mān X=ma

kuiš X=ma

Dit systeem is waarschijnlijk in het Middel-Hettitisch ineengestort:

Niet-conditioneel & absolute beginpositie:

(13) **KUB 13.2 ii 26'** (MH/NS instruction, CTH 261)

§^{26'} *kuedani=ma=ššan URU-ri aurijaš EN-aš EGIR-pa pennai*

In any town to which the governor of the frontier district drives again, (let him ...)

Conditioneel & niet-absolute beginpositie:

(14) **KBo 16.25+ obv. i 67'-68'** (MH/MS instruction, CTH 251)

nu=ššan kuiš apēda[ni idā]l[u t]akki[šzi]^{68'} [kuiš=a]n ištamašzi=ma ...

[The prince] th[at] the king takes [...], and anoints for kingship, you must recognize him.

He who contrives harm against *him*, or **[anyone who]** might hear about him, ...